

LIQUID

Fritidsverksamhet för HBTQ-ungdomar

Utvärderingsrapport utförd på uppdrag av
Linköpings kommun

av

Lars Lagergren & Jesper Fundberg

Hösten 2014

"Man ska inte vara rädd för den man är – det är det viktigaste jag lärt mig från LIQUID".

(20-åring)

Innehåll

Sammanfattning	6
LIQUID och utvärderarens uppdrag	7
Inledning.....	7
Kommentarer från utvärderaren rörande utvärderingens begränsningar	8
LIQUID – syfte och verksamhet	8
Struktur och arbetssätt	9
Verksamhet.....	10
Personalens reflektionstid.....	11
Utvärderarens reflektioner kring LIQUID	12
Liquid – en fritidsgård, eller?	12
Presentation och spridning	13
LIQUIDs syn på besökarna.....	13
Kan LIQUID vara ”för bra”?	13
LIQUID som ”Den goda annorlundaheten”	15
Ledarna	15
Om förändringar och framtid	16
Utvärderarens bedömning.....	17
LIQUID som projekt.....	17
Utvärderarens tankar kring framtiden och rekommendationer	17
Utvärderarens rekommendationer:	18
Referenser.....	19

Sammanfattning

Linköping Queer Identity (LIQUID) är en riktad fritidsgårdsverksamhet i Linköping för hbtq-ungdomar som drivits i form av ett projekt. Verksamheten möjliggjordes genom medel från främst Allmänna arvsfonden, Linköpings kommun och i samverkan med RFSU Linköping. Per den 13 november 2014 har fritidsgården haft öppet 100 torsdagar mellan kl 14 – 20, dessutom genomfört läger och olika studiebesök. Inom ramen för dessa drygt hundratalet tillfällen har ett varierat utbud av bildande verksamhet bedrivits i form av föredrag och workshops. Allt, direkt eller indirekt, på initiativ från besökarna. Antalet unika besökare kan räknas till strax under 270, främst från Linköping, men även från angränsande kommuner och mer avlägsna platser. Projekttiden löper på tre år och avslutas i december 2014.

Vår utvärdering visar att verksamheten genomgående har präglats av tydliga strukturer, noggrannhet och omsorg om såväl besökare som detaljer. LIQUID har stor positiv betydelse för sina besökare. Verksamheten rymmer både igenkännande och utmaningar, ger trygghet och känsla av samhörighet.

För oss utvärderare framstår LIQUID som ett mönsterexempel på hur ett projekt ska bedrivas och hur en verksamhet som involverar unga, ofta utsatta, människor ska planeras, genomföras och dokumenteras. LIQUID är något så ytterst ovanligt som ett lyckosamt och framgångsrikt möte mellan struktur och kärlek. Det finns all anledning att fortsätta driva verksamheten. Som utvärderare rekommenderar vi:

- En fortsatt drift av LIQUID i den form och i den omfattning verksamheten genomgående haft under projekttiden.
- Gör LIQUID till en regional angelägenhet, som ett nav och kunskapsereferensbank för regionen.
- Se till att skapa strukturer som tar tillvara erfarenheter, kunskaper och idéer för spridning: hur man kan arbeta med identitet och position utan att reducera och cementera maktordningar till gagn för all ungdomsverksamhet inom kommunen.

Lars Lagergren & Jesper Fundberg

LIQUID och utvärderarens uppdrag

Inledning

Den 15 mars 2012 slog Linköping Queer Identity, här efter kallat LIQUID, upp sina portar. LIQUID är en riktad fritidsgårdsverksamhet i Linköping för hbtq-ungdomar¹ som drivits i form av ett projekt. Verksamheten möjliggjordes genom medel från främst Allmänna arvsfonden, Linköpings kommun och i samverkan med RFSU Linköping. Per den 13 november 2014 har fritidsgården haft öppet 100 torsdagar mellan kl 14 – 20, dessutom genomfört läger och olika studiebesök. Inom ramen för dessa drygt hundratalet tillfällen har ett varierat utbud av bildande verksamhet bedrivits i form av föredrag och work-shops. Allt på initiativ från besökarna. Antalet unika besökare kan räknas till strax under 270, om vi räknar bort de 150-200 intresserade som kom under Öppet hus den 11 april 2013. Det genomsnittliga antalet besökare under torsdagskvällarna är 20 – 30 ungdomar, som lägst 10 och som högst 43. Projektet avslutas i december 2014.

I juni 2014 kontaktades docent Lars Lagergren, Stockholms universitet, och filosofie doktor Jesper Fundberg, Malmö högskola/Kultur & Samhälle AB, av Steffan Kapellner, Linköpings kommun sektionen för resurs- och stödverksamhet och Anja Persson, projektledare för LIQUID, rörande en utvärdering av projektet. Dels ville man ha svar på hur väl projektet genomförts utifrån sina egna premisser, syften och mål och dels ville man ha ett underlag för barn- och ungdomsnämnden i Linköpings kommun som i slutet av 2014 ska ta ställning till om att eventuellt fortsätta verksamheten. Svaren delges i denna rapport och vid en muntlig redovisning för politiker och tjänstemän i Linköping den 28 november 2014.

Syftet med utvärderingen har varit att med utgångspunkt från projektets mål såsom det är beskrivet i ansökan granska LIQUIDs verksamhet. Det material vi, utvärderarna, samlat in och granskat består av dokumentation som alstrats inom projektet, besök i verksamheten inklusive intervjuer med besökare och centrala personer för verksamheten samt genomfört en enkätundersökning bland besökare.

Dokumentationen i projektet är omfattande och rymmer ansökningar, självutvärderingar, material kring presentationer och marknadsföring, statistik över besökare, riktlinjer för anställda, ordlistor, pressklipp kring verksamheten, m.m. I september och oktober genomfördes intervjuer med verksamhetsansvariga, volontärer och besökare, sammanlagt 13 personer. Vi har under arbetet med rapporten haft kontinuerlig kontakt med verksamhetsansvariga som på ett förtjänstfullt sätt försett oss med material och förtydliganden vid behov. Vi tackar för all den hjälpen!

Vår analys utgår från att *jämföra* de ansökningar som beviljat medel för verksamheten *med* vad som framkommer kring vad som gjorts utifrån

¹ Hbtq är förkortning för homo- och bisexuella, transpersoner samt queer

dokumentation, intervjuer/enkät och besök. Vi har vidare arbetat med att ställa frågor om verksamheten utifrån några olika perspektiv: uppdragsgivare (nuvarande och eventuellt framtida), personalen och besökare. Dessutom har vi ställt våra iakttagelser och resultat mot annan dokumentation om liknande verksamheter, främst utifrån rapporter och forskning. I punktform har vi ställt följande frågor:

1. Vad avser projektet LIQUID göra?
2. Vad anser/uppfattar personal och besökare att LIQUID har genomfört?
3. Hur kan det som genomförts inom ramen för LIQUID förstås och tolkas i ett brett perspektiv som omfattar hbtq-ungdomar, fritid och hälsa?
4. Vilken betydelse har LIQUID haft och vilken/vilka betydelser skulle verksamheten kunna ha i framtiden?

Kommentarer från utvärderaren rörande utvärderingens begränsningar

En metodologisk reflektion kring undersökningsgrupp är att de röster som kommer till tals i vårt material tillhör dem som befinner sig i projektet antingen som ledare eller besökare. De som inte ansett att Liquid är något för dem kommer inte till tals, då de av naturliga skäl är svåra att nå. Generellt gäller dock att det finns flera tänkbara skäl att inte gå, medan det bara finns ett skäl – att du uppfattar det som meningsfullt – som gör att du deltar i en verksamhet.

Utvärderingen har inte fått i uppdrag att granska ekonomin bakom projektet och uttalar sig därför inte om denna. Utvärderaren har dessutom svårt att mäta projektet. Det har t.ex. inte gått att få fram i vilken omfattning Liquid nått ut till populationen av tänkbara besökare. Den enda jämförbara siffra som vi kunnat hitta säger att Liquid har (50 %) fler besökare i snitt per tillfälle än motsvarande verksamheter runt om i landet som Ungdomsstyrelsen/MUCF² undersökt.

LIQUID – syfte och verksamhet

Stora delar av den ansökan till Allmänna Arvsfonden beskriver en bred kontext för projektet. Denna kontext består av dokument, rapporter och erfarenheter från Ungdomsstyrelsen/MUCF, hbtq unga i samhället, hälsa bland hbtq ungdomar, ungdomsverksamhet i Linköping kommun, RFSU, RFSL, Arbis – fritidsgård och kulturhus.

Inspirationen till att skapa en verksamhet som LIQUID har främst hämtats från verksamheter som Egalia samt andra projekt och utredningar, som RFSU:s och Ungdomsstyrelsens/MUCF rapporter. Här finns olika skäl liksom olika former av motiv: att unga hbtq-personer har sämre hälsa än andra unga, att det finns behov av mötesplatser för hbtq-ungdomar, samt att hbtq-ungdomar är utsatta och diskriminerade. Men här finns också förebilder för hur man kan arbeta, främst från Egalias verksamhet. Ytterligare ett skäl för verksamheten är att det tidigare inte fanns en mötesplats för hbtq-ungdomar i Östergötland.

² Ungdomsstyrelsen bytte namn våren 2014 till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF).

I vår läsning av ansökan till Allmänna arvsfonden, hösten 2011, finner vi att de olika skälen och motiven är många, men också svåra att skilja ut från varandra. Konkret är det svårt att skilja ut vad som är LIQUIDs mål och syfte från de mål som beskrivs för inspirationskällorna. Målet för LIQUID tycks närmast uppfattas som en metod – inte minst eftersom det står under en rubrik med det namnet.

Vi tycker oss dock uppfatta ett syfte för projektet, som vi hittar under rubriken metod. Där står:

En mötesplats för hbtq-ungdomar skulle kunna ge detta sammanhang, då ungdomar har möjlighet att träffa andra i liknande situation och där normer kring könsidentitet och sexualitet kan lyftas och ifrågasättas. Mötesplatsen kan också bidra till att ta bort stigma kring hbtq och öppna upp klimatet hos andra ungdomar, då hbtq inte skulle vara något "konstigt" och främmande utan finnas på en mötesplats där även heterosexuella och hbt-ungdomar befinner sig.

För att uppnå detta vill vi med vårt projekt genomföra följande aktiviteter:

- Projektet vill utveckla en normfri arena där hbtq- ungdomar tillsammans med hetero- ungdomar ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och värderingar, och där man kan känna sig trygg och välkommen oavsett sexuell läggning, könsidentitet och kulturell bakgrund.
- Genom att utveckla caféet och Arbis så det passar hbtq -ungdomar, vill vi fortsätta att ge möjlighet till en trygg plats för samvaro och kreativa aktiviteter. Verksamheterna ska fortsätta att utvecklas från de behov som hbtq-ungdomarna ger uttryck för. Den öppna verksamheten i caféet där det alltid finns vuxna närvarande kommer att vara öppen en dag i veckan mellan kl. 14 och 20. Givetvis kommer vi att jobba för att Arbis ska vara en bra mötesplats för HBTQ-ungdomarna även under all annan öppetid. Projektet kommer att arbeta för att Arbis ska bli en HBT-certifierad mötesplats.
- Studiebesök på andra HBTQ-mötesplatser i Sverige för ungdomar och unga människor.
- Filmkvällar, både med teman kopplade till hbtq som sedan går att diskutera samt bara filmhäng.
- Filmverkstad, fotoverkstad samt pysselkvällar för att ge ungdomarna möjlighet att uttrycka sig genom olika konstuttryck.
- Föreläsningar och värderingsövningar med olika teman kopplade till HBTQ.

Av dessa metoder/mål har LIQUID inte inriktat sig på det första, utan i allt väsentligt på de övriga fem. Det första målet ligger på en helt annan nivå och det går att påstå att de övriga målen delvis syftar till att skapa förutsättningar för att uppnå det.

Struktur och arbetsätt

Projektet har två anställda, en projektledare på 100 % tjänst och en verksamhetsutvecklare på 40% tjänst. Till detta finns ett antal volontärer som stödjer verksamheten. Upplägget bygger på att skapa kontinuitet och trygghet för besökarna. Detta sker genom en fast öppetid, kl 14 – 20 torsdagar under ordinarie terminstid, en fast plats i form av fritidsgården Arbis, återkommande punkter under träffarna som samling, mat/fika, aktivitet vid samma tidpunkt under dagen/kvällen. Vid sidan om det sker spontana aktiviteter där unga och

ledare tillsammans utvecklar verksamhet efter besökarna behov och önskemål. En stor del av verksamheten är att träffa andra, prata, umgås, kunna resonera om viktiga frågor i livet och att ha kul. Till detta har läger och andra kollektiva aktiviteter genomförts i begränsad omfattning.

Verksamheten är mycket väl dokumenterad sedan starten; mötesanteckningar, statistik, återkommande utvärdering bland personal och bland besökare, beskrivningar och utvärderingar av ordinarie verksamhet liksom av extraordinära händelser (utflykter, utbildningar, läger, studiebesök etc), mediaklipp för projektet i lokal, regional och i viss mån nationell press. Här finns skrivna direktiv rörande förhållningssätt, ordlistor, arbetsbeskrivningar samt riskbedömningar. De volontärer som vill verka inom LIQUID ska veta vad som gäller här. Så här beskriver en av volontärerna verksamheten i ett samtal:

Det finns ett jättestort behov för hbtq-ungdomar att vara på en plats som denna. De är mer trygga här än på andra gårdar. I början tyckte jag att det kanske var lite väl korrekt, nästan förvånande med så tydliga ramar. Och de unga märker ju det. De vet vad som gäller.

Utvärderingar tycks i huvudsak ha varit för internt bruk. För en extern läsare är det bitvis svårt att tolka olika dokument. Vidare är dokumentationen mycket väl genomförd vad gäller marknadsföring av projektet i skolor, fritidsledarutbildning, Pridefestival samt presentation för kommunala nämnder. Dokumentationen gäller också varje ny besökare som får fylla i information om sig själv.

Verksamhet

Under LIQUIDS första tre månaderna kom 61 unika besökare, sammanlagt 215 besökare fördelade på 12 träffar. Det är omöjligt för oss att avgöra om detta är en framgång. Vi kan inte avgöra detta utan att jämföra det med andra motsvarande verksamheter/projekt vilket inte ryms inom utvärderingen, men i allmänhet ligger besöksantalet på 10-20 besökare (Ungdomsstyrelsen 2012:39). I LIQUID är besöksantalet ofta betydligt högre, periodvis upp mot dubbelt så höga siffror jämfört de allmänna talen, när vi går igenom besöksstatistik för varje termin.

Spridningen av verksamheten skedde inledningsvis via affischering och muntlig marknadsföring. Därefter sker marknadsföringen via informationsträffar och work-shops på skolor, men vi uppfattar i intervjuer att det främst sker i kontakter mellan unga. De som varit besökare lockar andra att också besöka verksamheten och så vidare. Vi intervjuar en besökare som berättar:

Jag följde med en kompis första gången. De hade delat ut lappar på kompisens skola. Så jag hängde med. Och så kom vi hit, presenterade oss och de visade oss runt. Det verkade spännande och kul. Jag kände direkt att jag ville komma tillbaka. Och jag har varit här varje gång sedan dess. Det här är det perfekta stället. Och jag har tagit hit andra också, som sedan dess är här. De är så nice vara här.

(Besökare 16 år)

Välkommandet av nya beskrivs genomgående som "mycket engagerat", "varmt" och "tryggt" av besökarna. De intervjuade unga beskriver med enfaset hur de direkt känt sig välkomna och hur "snälla" personalen är. En del av välkommandet och introduktionen av nya sker genom att de får en enkät. Det kan tyckas paradoxalt, med tanke på att de unga som kommer till verksamheten ofta är utsatta och otrygga, men ifyllandet är givetvis frivilligt. En klar majoritet väljer att fylla i enkäten.

En vanlig kväll kommer mellan 20-30 besökare. I stort sett varje tillfälle/vecka kommer det nya besökare, ofta 1-3 ibland fler. I början och slutet av terminerna tycks det vara färre besökare och som mest i mitten av terminen. Besökarna kommer mestadels från Linköping, men ett stort antal kommer också från andra kommuner i Östergötland: Norrköping, Mjölby, Motala, Åtvidaberg, Söderköping, Vadstena och Finspång. Några besökare kommer från orter utanför Östergötland: exempelvis Gävle, Sundsvall, Göteborg och Jönköping.

De nya besökarna har fått informationen om LIQUID via skola, en kompis, släktingar, affischer och broschyrer. I intervjuerna styrks mönstret att kompisar lockar nya besökare som i sin tur gör detsamma. Det är svårt att få en tydlig bild över frekvensen av hur många som enbart är engångsbesökare respektive kommer dit ofta. I intervjuerna framkommer dock att det finns besökare som varit med under fler år och på frågan om hur länge man tror sig besöka LIQUID svarar flera att de tänker fortsätta gå dit så länge de får komma (åldersbegränsning är satt till dess man fyller 20 år). Vi finner en topp i besöksstatistiken våren 2014. Vi kan konstatera att LIQUID behåller sin popularitet under hösten 2014 med 30 nya besökare fördelade på 11 olika tillfällen. Under hösten 2014 kom 10 tjejer, 9 killar och 11 trans/genderfluid eller som inte svarat. Besöksantalet tycks således vara stabilt. Värt att notera; sett som fritidsgård har LIQUID en betydligt jämnare könsfördelning än på fritidsgårdar generellt sett.

Personalens reflektionstid.

Efter varje kväll samlas personal och går igenom vad som hänt under kvällen, bra och mindre bra insatser, vilka inköp som behövs göras, om någon myndighet behöver kontaktas, uppföljning och andra händelser som kan vara viktiga att dela med andra. Personal som vi intervjuar beskriver hur de får ta del av svåra situationer hos de unga, utsatthet, diskriminering. Detta behöver de dela med varandra. En volontär beskriver:

Vi samlas efteråt och går igenom vad som hänt under eftermiddagen, någon som bör följas upp, noteras och delas med andra ledare. Det är viktigt med tiden. Sätta sig ner och gå igenom allt. Skriva ner. Efter ett tag så ser man mönster, vissa saker återkommer ju. Och så är det bra dela med andra, ibland är det tunga saker man får höra och behöver ta tag i.

Utvärderarens reflektioner kring LIQUID

Under denna rubrik presenterar vi våra reflektioner kring det vi mött genom vårt insamlade material. Vi inleder med att plocka upp tråden rörande LIQUID som fritidsgård.

Liquid – en fritidsgård, eller?

En fritidsgård är öppen för alla, det är dess signum, en öppen verksamhet inom ett angivet åldersspann eller en generationsöverskridande mötesplats. LIQUID är raka motsatsen. Här riktar sig istället verksamheten till en avgränsad målgrupp: hbtq ungdomar. Vi ställer oss frågan: Är LIQUID verkligen en fritidsgård? Svaret är rimligtvis, nej. Verksamheten är sluten, riktad, följer ett tydligt mönster (alla kvällar har liknande struktur), man har volontärer som kompletterar personalen. Ur ett kommunalt perspektiv blir detta ett problem. Det kan knappast kallas fritidsgård.

Men vad är då LIQUID? I ett framtida, permanent, perspektiv bör dessa frågor ställas – inte minst utifrån det kommunala målet att ”fritidsverksamhet ska präglas av mångfald”. Vi kan konstatera att LIQUID kan ses som ett medel för ökad mångfald i samhället i stort: stärka ungas självbild, självförtroende, strategier för att hantera utsatthet, ökad hälsa men verksamheten kan *inte* ses som uppfyllande av mångfald som mål (i verksamheten), men däremot som ett medel för att uppnå mångfald (i samhället). En av besökarna berättar så här:

Det är magiskt här. Jag kom in i detta direkt och kände mig välkommen – så har jag nästan aldrig känt annars. Här kan jag vara mig själv, inte oroa mig. Och tack vara LIQUID känner jag mig tryggare på vem jag är. Jag vågar mer. Jag var lite osäker innan jag kom hit, det är annorlunda nu. Numera är jag säkrare på mig själv.

(Besökare, 14 år)

Om frågan om LIQUID är en fritidsgård eller inte är av intresse, lämnar vi till huvudmannen. Vanligen handlar definitionen av en verksamhet om vilket ”stuprör” som den ska tryckas ner i. Om huvudmannen däremot vill se att det viktiga med LIQUID är att det är – en fungerande verksamhet till stöd och glädje för en utsatt grupp unga – öppnas bredare perspektiv.

I de dokument som beskriver hbtq ungdomar, fritid och hälsa³ framhålls att öppen fritidsgårdsverksamhet och mötesplatser bör strävan mot att erbjuda öppna verksamheter som inkluderar (att arbeta normkritiskt) och riktade verksamheter. I LIQUIDs fall så ryms, menar vi, båda dessa aspekter. LIQUIDs verksamhet på torsdagar är riktad, men samarbetet med den öppna verksamheten på Arbis har också öppnat för inkluderande verksamhet. En viktig aspekt är att respektive verksamhet sker i samma miljö, samma byggnad, men på olika kvällar. Några av de intervjuade beskriver hur de besöker de respektive verksamheterna.

³ Exempel, se referenslista.

Presentation och spridning

Marknadsföringen är den del i verksamheten som släpper in andra än hbtq ungdomar. Upplägget syftar till att öppna upp klimatet och avdramatisera möten och erbjuda mötesplatser mellan hetero-, cis⁴- och hbtq ungdomar. Vi uppfattar att marknadsföringen av verksamheten är viktigare än vad som framkommer i intervjuer, samtal och dokumentation. I flertal intervjuer framkommer att många följer med en vän första gången till LIQUID, och att vännen ofta fått information om verksamheten i skolan. Det är kanske i denna kanal (den enda) där hbtq möter hetero/cis. Marknadsföringen kan spela en viktig roll, inte minst för kunskap och acceptans. Vi vet dock för lite om marknadsföring för att kunna uttala oss mer om detta.

LIQUIDs syn på besökarna

När vi läser Ungdomsstyrelsens/MUCF dokument så tycks LIQUID följa de råd som finns där till punkt och pricka. Detta sker dock utan att försöka diagnostisera (förvetenskapliga)⁵ besökaren. Med det menar vi att den, besökaren, får vara den den är, och inte i första hand bemöts, bekräftas och behandlas utifrån enbart kön, könsöverskridande och sexualitet. Den enda gången dessa bestämmanden av besökare förekommer är i den enkät som nya besökare själva får fylla i. Vidare förekommer det i de fall då önskemål om föreläsningar, workshops som aktivitet i verksamheten. I intervjuer med såväl verksamhetsansvariga, personal och besökare nämns i stort sett aldrig frågor om kön, könsöverskridande eller sexualitet. Den riktade verksamheten har en yttre ram, men påverkar inte det vardagliga arbetet i den meningen att enskilda individer tvingas stå till svars för, ta ställning till eller påminnas om ett reducerande förhållningssätt som annars kan ske i liknande verksamheter. En del av den yttre ramen är att enbart hbtq-ungdomar är välkomna till LIQUID. En annan aspekt är att kontakter mellan ledare/volontärer och besökare ej får förekomma utanför verksamheten. Dessa båda aspekter är till för att skapa trygghet i verksamheten. Dit, till LIQUID, ska besökare kunna komma utan att ens sexuella identitet eller könsuttryck ska röjas för andra utanför verksamheten.

Efter varje verksamhetskväll samlas personal, som vi uppfattar det, för att gå igenom vad som hänt under kvällen både sett till verksamheten men också besökares situation. Utan att ha deltagit i dessa samtal förstår vi via intervjuer med personal att dessa samtal präglas av omtanke om individen, något som vi, i intervjuer med besökare, uppfattar åter kommer besökare och verksamheten till godo både i nuet och i en framtid. Här, i reflektionssamtalen, finns en källa till kontinuerlig eftertanke, förändring och beredskap.

Kan LIQUID vara "för bra"?

Allt insamlat material pekar i allt väsentligt på att LIQUID är en framgång på alla sätt. Besökarnas omdömen pendlar mellan ett "bra häng" till "det bästa som hänt

⁴ Cis-person är motsatsen till trans, dvs en person vars kön, könsuttryck och identitet är detsamma. En person som entydigt är och alltid varit antingen man eller kvinna.

⁵ Dahlberg & Taguchi, 1994.

mig”, med kantring åt det senare. Finns det då inte en risk för sekterism? Verksamheten ska stärka, vara ett medel, för att de unga ska kunna leva i och förhålla sig till samhället utanför på ett så tryggt och utvecklande sätt som möjligt. Men finns det risk för att verksamheten snarare blir ett mål – det är där, och bara där, som besökaren kan känna sig trygg och bekräftad? Hur stark blir längtan att stanna kvar i denna varma omhuldande miljö? En besökare säger:

Jag skulle vilja vara kvar här så länge jag får. Ja, egentligen längre än så.
(Besökare 15 år)

En annan, före detta besökare som tidigare varit med i verksamheten under flera år, säger:

Jag saknar det lite. Men nä, det är okej att lämna. Jag känner att det dags gå vidare. Man kan ju hälsa på ibland, och jag kommer alltid ha bra minnen härifrån. Men jag är klar nu.

(fd besökare 20 år)

Svaren vi får på frågan hur länge besökare vill delta i verksamheten skulle kunna tolkas åt olika håll. De svarar dels att de vill komma så länge de får, och gärna längre än så och oftare och dels att man känner sig ”mogen” att lämna efter att ha deltagit i verksamheten under en längre tid. Andra likande verksamheter på närmare håll förkastas av inresta besökare:

Skulle det öppnas något liknande i Norrköping, där jag bor, skulle jag aldrig gå dit. Det här är det perfekta stället. Jag skulle fortsätta åka hit. Här finns bra ledare, mina kompisar och bra verksamhet. Är väl bara fikat här jag inte gillar, men då brukar jag gå ut en stund.

(Besökare 15 år)

Genom intervjuer och enkätsvar får vi besökares odelade positiva inställning till LIQUID och dess ledare. Det handlar här om trygghet, kärlek och värme. Allt detta positiva kan leda till sin motsats, att det *bara* är LIQUID som kan erbjuda detta goda. LIQUID, sett så, blir inte ett komplement för att ge besökare ett ”helt liv” – utan, istället, den enda plats där man kan få ett ”helt liv”. Vi lyssnar vidare på dem vi intervjuat och ställer frågor om hur LIQUID påverkat dem. Här svarar de olika, att LIQUID påverkat dem positivt vad gäller *självkänsla och trygghet*, att LIQUID *inte spelar så stor roll utanför* men är något man *längtar till*, att LIQUID är en *kul sak men inte mer än så*. Dessa svar talar emot att förstå och tolka LIQUID som sekteristisk verksamhet: besökarna är oerhört nöjda, men inte beroende av eller fullständigt uppfyllda av verksamheten. Här tycks den nödvändiga balansen finnas. Vi uppfattar att de begränsade öppettiderna också spelar en viktig roll för denna balans, d v s att man har haft verksamhet en gång i veckan (torsdagar) och sommar/vinteruppehåll.

Balansen mellan sekterism och att vara en god mötesplats för ett helt liv utanför kräver några osorterade punkter som vi menar är till LIQUIDs fördel:

1. Fasta strukturer
2. Professionalismen hos ledarna

3. Besökare tvingas inte på något annat än de fasta strukturerna, det är upp till besökare att styra vad de vill tala om, med vem och i vilken form
4. Begränsade öppettider
5. Det bildande inslaget av föreläsningar och work-shops som leds av folk utanför LIQUID.

LIQUID som "Den goda annorlundaheten"

Jämför ovan nämnda med pedagogen Ziehes "den goda annorlundaheten". Ziehe (2003) beskriver den *goda annorlundaheten*, som att det handlar både om gemenskap och individualitet. Människor behöver både känna delaktighet och samhörighet, men också ha utrymme att utveckla sin egen personlighet och förmåga för att må bra. Häri ryms ett lärande; man lär sig förstå varandra, lär sig respekt och livet i övrigt som kan vara svårt att få i andra kontexter – då man i LIQUIDs verksamhet delar så mycket med andra. Ett innanförskap varje torsdag. Det är en poäng att inte ha verksamhet mer än en gång i veckan. Detta gör det också lättare att komma in i verksamheten, komma som ny, och att integrera det med livet utanför. En besökare säger:

De som är ledare här är precis som en ledare ska vara, bryr sig, bjuder in, omtänksamma... superbra. Och jag har lärt mig massa saker, om transparaplyet till exempel. Men roligast är när vi har workshop, jag gillar dansa. Det gör jag både här och på andra ställen numera, superkul. Och då kan man lära sig av andra här och de kanske frågar något som jag kan.

(Besökare 14 år)

Övrig struktur, med tydliga punkter och upprepning varje tillfälle tycks accepteras (flera uttrycker uppskattning) av samtliga. Nya besökare inkluderas per omgående, vilket uppmärksammas med eftertryck i intervjuer. Som ny besökare upplevs du vara mycket välkomnad. Matstunden tycks också varit källa till glädje. Detta förändrades efter ett tag till att bli fika/macka. Här uttrycks i intervjuerna en stark besvikelse över denna förändring. Vi uppfattar inte att besvikelsen har med själva maten att göra utan snarare med proceduren, att tillaga mat och allt som hör till detta, att göra. Att laga mat har, som vi ser det, en bildande inslag, vilket saknas i att bre en macka. Matlagandet har med andra ord med vuxenblivande och ansvarstagande att göra. Där tror vi är källan till besvikelse i intervjuerna finns. I övrigt tycks andra bildande moment vara mycket populära; föreläsningar, dansworkshop, sång etc. Det finns med andra ord, angelägna frågor som besökarna själva väcker.

Tvärtom verkar det vara med det som kallas "pyssel och spel" som nämns i förbifarten men inte lyfts fram som något särskilt eller spännande att se fram emot. Är det så att "pysslandet" uppfattas som degraderande – en motsats till det allvar och respekt som visas gentemot besökare i övrigt i LIQUID. Pysslandet fyller trots allt sin funktion – som samvaro, medan det i övriga aktiviteter är det innehållet som är i fokus snarare än det sociala.

Ledarna

Ledarna är kanske den känsligaste faktorn i verksamheten. Precis som i fallet med sekterism, kan ledare bli personlighetsbundna – att förändringar ses som

omöjliga. Är LIQUID detsamma som dess ledare? I svaren kring ledarfrågan i intervjuer med besökare lutar det åt det hållet. Det finns två olika sorters svar: några pratar/umgås enbart med verksamhetsansvariga medan andra inte skiljer på volontär och övriga personal. Så här beskrivs det:

Jag pratar bara med Emma och Anja. Känns bäst så. Har gjort så sedan jag började här. Kanske blir annorlunda, men nu är det så.

(Besökare 15 år)

En annan förhåller sig annorlunda till ledare:

För mig spelar det ingen roll vilka ledare som är här, jag pratar med alla. Eller så hänger jag bara med de andra som är här. Man känner igen sig. Alla ledare har samma sätta att vara oss som är här, även om de är olika som personer. Men man märker, det är en ledare från LIQUID. De är superbra, och så snälla.

(Besökare 17 år)

Det finns en viktig skillnad i struktur att ha i minnet: volontärer skiftar från gång till gång medan verksamhetsansvarig personal är på plats vid nästan varje tillfälle – och utgör en stabil struktur vilket säkert påverkar svar hos dem som uppskattar kontinuitet.

Signum för en god ledare är att vara *välkommande, generös, uppmärksam på signaler* – allt detta tycks verksamhetsansvariga på LIQUID stå upp för och genomföra. Till detta ska tilläggas allt det som besökare inte ser – planeringen, förankringen, utbildning av ledare, dokumentation, uppföljning, marknadsföring, nätverkande osv. Som utvärderare, med tio år erfarenhet av att ha studerat fritidsverksamhet runt om i landet, har vi inte någon gång stött på en så gedigen insats för att planera, bygga, förankra, genomföra, följa upp och utveckla en verksamhet som denna! Vi vet inte om LIQUID kan finnas utan just dessa två utvecklare/verksamhetsansvariga – men ett generationsskifte i ledarstaben, när det än sker – bör planeras i tid och med yttersta noggrannhet.

Ett ytterligare tecken på den noggrannhet som kännetecknar LIQUID är medveten om vikten om att förbereda ungdomarna den dag de fyller 20 år och inte längre kan/får delta i verksamheten. Till skillnad från andra verksamheter så släpper inte LIQUID sina besökare vind för våg. Tvärtom överlämnas en synnerligen fyllig information på andra mötesplatser, föreningar, internetlänkar, kultursammanhang i och utanför Östergötland till ungdomarna. En överårig besökare som nyligen lämnat verksamheten säger: "*Man ska inte vara rädd för den man är – det är det viktigaste jag lärt mig från LIQUID*".

Om förändringar och framtid

Vår sammantagna bild av projektet är att LIQUID är en framgångsrik och synnerligen välskött verksamhet. Däremot har vi svårt att se LIQUID som ett projekt. Detta är något vi delar med de involverade, ledare och besökare. Det finns ingenting i verksamheten som tyder på en tidsbegränsning, utan allt är uppbyggt kring att leva vidare. Detta med att avsluta förefaller det enda som inte ingår i de noggranna planer som kännetecknar LIQUID. Det finns ingen påtaglig

känsla bland de intervjuade besökarna att verksamheten ska avslutas. Denna slutsats bör tas i beaktande vid en diskussion om framtiden för LIQUID.

Detta innebär inte att ledarna negligerat möjligheten till neddragningar av olika slag vid ett permanentande av verksamheten. Två förbyggande åtgärder som genomförts är dels just detta med mackor istället för lagad mat i händelse av knappare budget och dels låtit Arbis-personal känna på hur det är att jobba med LIQUID.

Verksamhetens inriktning mot kontinuitet syns också på reaktionen för förändringar. Att som en förebyggande åtgärd ta bort matproceduren, en till synes marginell förändring, verkar ha långt större negativ betydelse för verksamheten den ekonomiska vinsten denna besparing inbringar. Det visar också på att verksamheten vilar tungt på sin struktur som innebär igenkännande, trygghet men också inslag av utmaning. Om det utmanande inslaget (matprocedur, utbildning, läger, presentationsrunda) försvinner, så försvinner också delar av den goda annorlundaheten. Kvar finns bara struktur och repetition. Det innebär i sin tur att ansvaret för verksamheten - så länge den goda annorlundaheten finns kvar - inte oavkortat läggs på ledarna, utan även till viss del hamnar hos besökarna. Detta uppfattar vi som LIQUIDs styrka.

Enligt vårt förmenande är LIQUID en i lika hög grad regional som lokal angelägenhet, vilken kan beaktas vid ett eventuellt permanentande av verksamheten. Det finns också anledning att misstänka att mängden besökare spelar roll för verksamheten. Det finns möjlighet att hitta just vänner som har samma intresse, liknande erfarenheter och möjlighet att hitta andra vänner som vidgar vyerna. En etablering på regional nivå skulle verka positivt i detta hänseende.

Utvärderarens bedömning

LIQUID som projekt

I vår egenskap av utvärderare vill vi inleda med att gratulera Allmänna Arvsfonden, Linköpings kommun och andra finansiärer och intressenter som fått möjligheten att stödja och hållbara LIQUID. Projektet, som vi uppfattar det, framstår som ett mönsterexempel på hur ett projekt ska bedrivas och hur en verksamhet som involverar unga, ofta utsatta, människor ska planeras, genomföras och dokumenteras. LIQUID är något så ytterst ovanligt som ett lyckosamt och framgångsrikt möte mellan struktur och kärlek. Vi vill gratulera verksamhetsledare och utvecklingsansvarig för projektet till ett synnerligen väl genomfört arbete.

Utvärderarens tankar kring framtiden och rekommendationer

Det finns all anledning att fortsätta driva verksamheten. Vi kan inte hitta något i materialet som talar åt något annat håll än en fortsättning. Ska den då drivas på bekostnad av annan verksamhet? Det kan vi givetvis inte svara på. Men, LIQUID bör, åter igen, betraktas mer som en regional än en lokal verksamhet. Ska den vara fortsatt lokal, ska den, i våra ögon, helst inte tryckas in under en förvaltning

utan vara en central angelägenhet för att säkerställa kontinuitet. Det finns en form och den tycks fungera väl. Vi ser inget i nuläget som skulle behöva tillföras verksamheten (vilket är en ytterst ovanlig erfarenhet och slutsats för oss som utvärderare).

Ett vanligt fenomen, och nu talar vi om Sverige generellt och inte Linköpings kommun specifikt, inom öppen fritidsverksamhet för ungdomar är att den bygger på tyst kunskap och ett utpräglat under-dog-perspektiv bland dem som arbetar i verksamheten. Detta bygger i sin tur på brist på styrning och/eller brist på intresse från uppdragsgivaren. Resultatet blir att verksamheten i sig blir okänd för omvärlden (oavsett om den är bra eller mindre bra). Man sprider inga kunskaper eller erfarenheter vidare inom organisationen. De finns varken kunskap eller strukturer inom en kommun för att ta emot, bearbeta eller utveckla kunskaper som görs i sådana verksamheter. På denna punkt skiljer sig LIQUID på ett extraordinärt sätt. Här finns dokumentation, kunskap och struktur. Frågan är om det är någon som är villig att ta emot den?

Utvärderarens rekommendationer:

Om denna utvärdering hade att rekommendera ansvarsfrihet eller dylikt för projektet ansvariga och dess ledare, skulle vi göra så med acklamation.

Som utvärderare rekommenderar vi:

- En fortsatt drift av LIQUID i den form och i den omfattning verksamheten genomgående haft under projekttiden.
- Gör LIQUID till en regional angelägenhet, som ett nav och kunskaps-erfarenhetsbank för regionen.
- Se till att skapa strukturer som tar tillvara erfarenheter, kunskaper och idéer för spridning: hur man kan arbeta med identitet och position utan att reducera och cementera maktordningar till gagn för all ungdomsverksamhet inom kommunen.

Med dessa rekommendationer anser vi som utredare att vi fullgjort vårt uppdrag.⁶ Vi vill tacka Linköpings kommun för förtroendet.

Norrköping och Malmö den 26 november 2014

Lars Lagergren & Jesper Fundberg

⁶ När detta skrivs återstår dels återkoppling till projektledare, verksamhetsansvarig och ansvarig chef vid förvaltningen och dels muntlig presentation av utvärderingen för politiker och tjänstemän den 28 november.

Referenser

Darj, Piehl, Hjelte (RFSL), 2013. *Hbtq och idrott. Ungdomars erfarenheter och villkor inom svensk idrott*. Stockholm: Riksidrottsförbundet

Dahlberg, Gunilla & Taguchi, Hillevi Lenz, 1994, *Förskola och Skola*; Stockholm, HLS Förlag

Ungdomsstyrelsen 2010. *Hon, hen, han. En analys av hälsosituationen för homosexuella, bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*.

Ungdomsstyrelsen, 2011. *Om unga hbtq-personer. Fritid*.

Ungdomsstyrelsen, 2011. *Öppna verksamheten! Om hbt, normer och inkludering i öppen fritidsverksamhet*.

Ungdomsstyrelsen, 2012. *Om unga hbtq-personer. Hälsa*.

Ziehe, Thomas, 2003. *Ny ungdom: om ovanliga läroprocesser*. Stockholm: Norstedts förlag